

ALBERT EINARSSON

EFLING GRUNNLEIKNI Í NOREGI

Albert Einarsson

Tom Sigurd Sørhus er deildarstjóri hjá Landsskrifstofu um færniþróun í Noregi, Vox (nasjonalt fagorgan for kompetansepolitikk). Hann leiðir þar deild sem sér um úthlutun styrkja og stuðnings til margvíslegra verkefna. Þar á meðal eru styrkir til námsflokka og netskóla en einnig til verkefna á sviði grunnleikni, svo sem verkefnisáætlunar um grunnleikni í atvinnulífinu, BKA (á norsku Basiskompetanse i arbeidslivet). Hér á eftir fer viðtal sem Albert Einarsson tók við Tom Sigurd um tilkomu, þróun og stöðu BKA í Noregi.

BKA hefur vakið athygli víða, bæði á Norðurlöndunum og suður í Evrópu. Undanfarna áratugi hefur verið viðvarandi skortur á vinnuafli í Noregi og á sama tíma eru gerðar auknar kröfur til færni starsfólks á flestum sviðum. Samtök á vinnuafli, svo sem norska Alþýðusambandið, hafa um árabíl lagt mikla áherslu á að það að efla færni, einkum grunnleikni, gera fólki mögulegt að halda áfram í starfi í stað þess að verða að hætta. Störfum sem gera litlar sem engar færni kröfur fækkar stöðugt þannig að það eru fáir aðrir kostir en langtíma atvinnuleysi eða félagsleg úrræði.

Hver var ástæðan til þess að BKA var sett á laggirnar?

Í Noregi hefur lengi verið unnið að stefnumörkun og aðgerðum til að auka hæfni fullorðinna og um skeið hefur áherslan beinst sérstaklega að því að auka hæfni í atvinnulífinu. Það að veita fleiri fullorðnum tækifæri til að bæta grunnleikni sína hefur verið mikilvægt markmið. Skortur á grunnleikni stendur oft í vegi fyrir þróun og umbótum í norskum fyrirtækjum. Rannsóknir sýna að um 400.000 fullorðna einstaklinga í Noregi skortir grunnleikni í lestri, skrift og reikningi. Margir telja að skortur á grunnleikni sé mikilvæg ástæða þess að fólk hrekst úr starfi. Með því að veita fólki tækifæri til að bæta sig og geta þar með betur tekist á við vinnudaginn, er mikilvægt verkefni. Þetta sáu yfirvöld og mátu sem svo að rétt væri að grípa til aðgerða. Verkefnaáætlun um grunnleikni í atvinnulífinu – BKA – var því sett á laggirnar árið 2006 og var fyrsta fjárveitingin um 466 milljónir íslenskra króna.¹ Strax fyrsta árið sóttu 167 fyrirtæki um styrk og 65 þeirra fengu samþykktan námskeiðsstuðning.

¹ Í þýðingu greinarinnar hafa norskar krónur alls staðar verið umreiknaðar í íslenskar. Gengið sem notast var við er að finna á vef Framkvæmdastjórnar Evrópusambandsins, sótt 22.10.2014 af http://ec.europa.eu/budget/contracts_grants/info_contracts/infoeuro/infoeuro_en.cfm

Hvernig hefur þróunin verið síðan?

Við vorum mjög ánægð með að svo mörg fyrirtæki skyldu sækja um, en heildarupphæðin sem sótt var um var margföld sú upphæð sem við höfðum til umráða. En við fengum grun okkar staðfestan um að þörfin fyrir BKA væri mikil.

Fyrstu árin tókst okkur ekki að sinna öllum og urðum að hafna mörgum góðum umsóknum. Yfirvöld hafa hins vegar aukið fjárveitingar til BKA svo að undanfarin ár hafa nær allar þær umsóknir sem metnar eru hæfar fengið úthlutun. Meðalfjárhæðir sem veitt er til verkefna hafa breyst nokkuð milli ára, frá því að vera ríflega 4 milljónir íslenskar krónur fyrsta árið í rúmlega 5,6 milljónir næstu árin og í tæplega 7,3 milljónir árið 2010. Frá upphafi hafa rúmlega 2.100 verkefni fengið stuðning frá BKA.

Hafa orðið miklar breytingar á BKA frá upphafi verkefnisins?

Vissulega hafa orðið ýmsar breytingar, bæði hvað varðar samsetningu þátttakendahópa og á námsefni námskeiða. Einnig hefur talsverð þróun átt sér stað hjá okkur í Vox og okkur gengur betur að gera verkefni markvissari og ná þannig meiri skilvirkni. Samtímis höfum við einfaldað umsóknarferlið. Verkefnaáætlun eins og BKA má aldrei staðna, heldur verður hún að vera í stöðugri þróun. Við

vitum að markhópurinn er bæði stór og margbreytilegur, enda þótt einstaklingar innan hans eigi það sameiginlegt að skorta grunnleikni. Það hefur líka sitt að segja að hinir ólíku geirar í atvinnulífinu hafa ólíkar þarfir og möguleika á að veita starfsfólki tækifæri til menntunar. Stóru fyrirtækin hafa rýmri möguleika en hin smærri. Þar sem námskeið í grunnleikni krefjast þess að starfsfólk sé alveg eða að hluta frá vinnu eiga minnstu fyrirtækin oft litla möguleika á að koma til móts við starfsfólkið. Hvatinn til að taka þátt í námskeiði dvírar þegar námskeiðin bætast við fullan vinnudag. Um skeið reyndum við að leysa þetta með því að gera fyrirtækjunum kleift að sækja um aukastyrk til að kosta afleysingu, en féllum svo frá því. Því hefur það gefið góða raun að svæðisbundin samtök fyrirtækja sækja sameiginlega um námskeiðsstuðning fyrir mörg smærri fyrirtæki.

Hvað með innihald námskeiða?

BKA hefur lagt mikla áherslu á að námsefni námskeiðanna fjalli raunverulega um grunnleikni og ekki um sértækt nám sem varðar einstök fyrirtæki eða fagmenntun. Auðvitað má líta á nám í grunnleikni sem undirbúning fyrir fagmenntun sem er hluti af skólakerfinu. Það er mikilvægt að starfsmaðurinn njóti góðs af náminu og þar með fyrirtækið. Vox veitir góða leiðsögn til væntanlegra umsækjenda um lýsingar á námsefni. Einnig má segja að það sem einkennir góðar umsóknir er hve vel og ítarlega innihaldi námskeiðsins er lýst í samræmi við námsmarkmið um grunnleikni.

Eru einhverjar upplýsingar fyrir hendi um árangur af BKA verkefninu?

BKA verkefnið hefur margoft verið metið og árið 2012 beindist matið sérstaklega að árangri. Greiningarstofnunin PROBA framkvæmdi matið samkvæmt beiðni menntamálaráðuneytisins. Matsstofnunin lagði til grundvallar ítarlegar upplýsingar frá fyrirtækjum sem hafa haft starfsfólk á BKA námskeiðum og upplýsingar frá þátttakendum á þeim sömu námskeiðum. Það mikilvæga í þessu sambandi er hvort notendurnir, fyrirtækin og starfsfólkið, meti námskeiðin svo að þau komi að gagni. Hingað til sýnir allt mat að svo er, notendurnir eru mjög ánægðir með BKA.

Okkur leikur forvitni á að vita meira um árangurinn af því að veita svona háum fjárhæðum til að styrkja námskeið og hefur Vox því óskað eftir sérstakri rannsókn á árangri náms í munnlegri tjáningu. Grunnleikniþátturinn *munleg tjáning* var ekki með í námsframboðinu í upphafi starfsemi

Tom Sigurd Sørhus, deildarstjóri hjá Landskrifstofu um færniþróun í Noregi, Vox.

BKA og því viljum við rannsaka þann þátt núna og skoða hvernig námið fer fram. Við rannsóknina verður notast við margskonar aðferðir, svo sem árangursmælingar, viðtöl og próf og ekki síst að nefna verða gerðar sérstakar rannsóknir í þeim fyrirtækjum þar sem starfsfólk hefur tekið þátt í námskeiðum. Þau fyrirtæki sem eftir því hafa óskað, hafa fengið stuðning til þess og við fáum tækifæri til að rannsaka hvað

SKILGREINING

Verkefnaáætlun um grunnleikni í atvinnulífinu, BKA (Basiskompetanse i arbeidslivet) var sett á lagginn árið 2006. Áætlunin veitir fyrirtækjum og stofnunum fjárhagsstuðning til að kenna og þjálfa starfsfólk sitt í lestri, skrift og reikningi, ásamt tölvufærni og munnlegri tjáningu. Ríflega tveimur milljörðum íslenskra króna hefur verið varið til verkefnisins undanfarin ár. Í fjárlagafrumvarpi norsku ríkisstjórnarinnar fyrir 2015 er gert ráð fyrir ríflega þremur milljörðum króna til þess að efla grunnleikni fullorðinna.

BKA er þáttur í stefnu stjórnvalda um betri færni og miðar að því að veita fullorðnum nauðsynlega færni til þess að geta mætt kröfum atvinnulífsins og til þess að geta tekið virkan þátt í samfélaginu.

Niðurstöður PIAAC rannsóknarinnar um færni fullorðinna, sem gerð var í 24 löndum og birt árið 2013, sýna að í Noregi þurfa 400.000 einstaklingar að bæta læsi, 480.000 þurfa að efla leikni í reikningi og 800.000 þurfa að efla tölvu-, upplýsinga- eða samskiptahæfni sína. Flestir þessara einstaklinga eru við störf í atvinnulífinu. Með því að auka hæfni starfsfólks er því gert auðveldara að laga sig að nýjungum og breytingum. Jafnframt felst í slíkri færniaukningu hvatning til að ráðast í enn frekara nám.

FJÁRVEITINGAR

Fjárframlög til verkefnaáætlunarinnar hafa hækkað gríðarlega – úr tæp-
lega hálfum milljarði króna árið 2006 í ríflega tvo og hálfan milljarð árið
2014.

Árið 2006 fengu 65 aðilar fjárstuðning, árið 2011 voru styrkþegar
250 og árið 2014 eru þeir 497.

Hlutfall umsækjenda sem fengu stuðning hefur vaxið jafnt og þétt en
það bendir til þess að umsóknir séu stöðugt betri og markvissari.

aukin grunnleikni í munnlegri tjáningu hefur að segja fyrir
atvinnurekendur og starfsfólk. Rannsóknarstofnanir sem
vinna verkið hefja söfnun gagna haustið 2014 og eiga að
skila skýrslu fyrir árslok 2015.

Það hlýtur að vera krefjandi verkefni fyrir Vox
að annast BKA?

Við teljum afar brýnt að verkefnaáætlun eins og BKA lúti
góðri framkvæmdastjórn (n. administrasjon). Það er ekki
aðeins um háar fjárhæðir að ræða heldur er líka mikilvægt að
verkefnin nái til markhópsins með viðeigandi námsefni. Þess
vegna er ýtarleg afgreiðsla umsókna mikilvæg. Enginn má
efast um að umsókn sé hafnað án ástæðu og oft verðum við
að draga úr umfangi einstakra umsókna. Okkar hlutverk er
einnig að fylgja eftir verkefnunum, veita ráð og upplýsingar,
en það eru styrkþegarnir sjálfir sem velja og ákveða með
hvaða kennslufræðilegu nálgun námskeiðin eru skipulögð.

DÆMI

Bakers í Larvik er stórt og rótgróið bakarí, sem er hluti samsteypu bak-
aría um allan Noreg. *Bakers* í Larvik sótti um námskeiðsstuðning til BKA
í samvinnu við fræðsluaðilann Folkeuniversitetet. Markmiðið var að nám
í grunnleikni skuli vera fyrsta skref á leið starfsfólks til að ljúka fagnámi.

Í *Bakers* var fyrirtækið skilgreint sem kennslurými þegar starfsfólkið
stundaði námið. Reynt var eftir fremsta megni að tengja námsefnið við
dagleg verkefni þannig að grunnleikninnámið nýttist sem best þegar
kæmi að fagnáminu.

Ein úr hópi starfsfólksins, Cecilie Borgen, segir að grunnleikn-
inámskeiðið geri það að verkum að starfsfólkið skili fyrirtækinu meiri
árangri, það vinni á sjálfstæðari hátt, um leið og það skapi sjálfu sér
öruggari grundvöll til frambúðar. (Sjá kynningu á verkefninu hér
[http://www.vox.no/Basiskompetanse-i-arbeidslivet-BKA/Reportasjer/
Kombinerer-BKA-kurs-og-fagbrevopplaring/](http://www.vox.no/Basiskompetanse-i-arbeidslivet-BKA/Reportasjer/Kombinerer-BKA-kurs-og-fagbrevopplaring/))

Innan Vox eru margar deildir sem koma að starfi við BKA.
Sjálf framkvæmdastjórnin er í deild sem heitir Úthlutunarum-
sýsla (Avdeling for tilskuddsforvaltning) og að auki eigum við
samstarf við Grunnleiknideild (Avdeling for grunnleggende
ferdigheter) og Greiningardeild (Avdeling for analyse). Mikil-
vægt er að BKA nái eyrum væntanlegra umsækjenda og not-
enda og til þess fáum við aðstoð frá Almannatengsladeild
(Avdeling for kommunikasjon) vegna markaðssetningar og
samskipta við fjölmiðla. Mikill hluti verkefna hjá BKA snýst
um umsýslu og afgreiðslu umsókna og eftirfylgni verkefna.
Þar á meðal er skýrslugerð um þátttakendur og skýrslur og
uppgjör á veittum styrkjum. Þegar verkefni og viðtakendur
fjárframlaga eru jafn mörg og raun ber vitni geta komið upp
margvíslegar spurningar og úrlausnarefni, bæði lögfræði-
legar og hvað snertir bókhald, sem við þurfum að leysa.

Hafið þið einhverja hugmynd um hversu
margir vinna við námskeiðahald innan BKA,
það er að segja við kennslu og framkvæmd
námskeiða?

Það er ómögulegt að segja, við fáum engar upplýsingar um
slíkt í skýrslunum sem við fáum frá styrkþegum. Munurinn er
líka mikill milli námskeiða. Í sumum tilvikum er um að ræða
50 tíma tölvunámskeið fyrir 15 starfsmenn og í öðrum til-

HVAÐ NÝTUR STUÐNINGS?

BKA veitir stuðning til námskeiðs til að efla grunnleikni
á einu eða fleirum eftirtalinna sviða: lestri, skrift, reikn-
ingi, tölvu- og upplýsingafærni og munnlegri tjáningu.
Námið verður að tengjast starfssviði þátttakendanna.

Meðal markmiða námsins sem sótt er um skal hafa
hliðsjón af sérstökum markmiðslýsingum fyrir lestur,
skrift, reikning, tölvu- og upplýsingarfærni og munn-
lega tjáningu.

BKA veitir ekki stuðning vegna:

- byrjendakennslu í norsku,
- náms sem opinberir aðilar fjármagna með öðrum
hætti,
- fagmenntunar.

BKA veitir heldur ekki stuðning til fólks í atvinnuleit eða
þeirra sem ekki eru í fastri vinnu. Í þeim tilvikum veita
aðrir opinberir aðilar stuðning.

STUÐNINGSPEGAR

Þeir sem eiga rétt á að sækja um stuðning eru:

- Einkafyrirtæki og opinberar stofnanir um allt land í samvinnu við fræðsluaðila.
- Fræðsluáðilar í samvinnu við einkafyrirtæki eða opinberar stofnanir.
- Samtök í atvinnulífinu í samvinnu við einkafyrirtæki eða opinberar stofnanir og fræðsluáðila

Fræðsluáðilar skulu vera stofnanir sem starfa að fræðslu en ekki einstaklingar eða einstaklingsfyrirtæki.

Einstaklingar eiga ekki rétt á að sækja um stuðning.

vikum eru það 130 tíma námskeið í lestri og skrift. Við vitum ekki hversu margir kennarar starfa við námskeiðahaldið, aðeins að þeir eru margir.

Setur BKA þeim sem kenna grunnleikni einhver menntunarskilyrði ?

Við setjum ekki nein skilyrði um formlega kennslufræðilega færni en við komum því greinilega á framfæri að færni og sérhæfing í að kenna fullorðnum í grunnleikni er mikils metin. Vox hefur í samvinnu við háskóla staðið fyrir framhaldsmenntun til að sérhæfa fólk í að kenna fullorðnum grunnleikni, það er í lestri, skrift og reikningi, og svo í tölvu- og upplýsingatækni. Fram til þessa hafa nálægt 150 manns lokið slíku námi sem veitir 30 háskólaeiningar. Til þess að efla færni þeirra sem eru að kenna á BKA námskeiðum hefur Vox haldið fjölda námskeiða víða um land. Rúmlega 180 manns hafa til þessa tekið þátt í námskeiðunum, sem eru tveggja daga námskeið. Vox telur mikilvægt að tryggja gæði BKA-námskeiðanna og þar með að tryggja að fjárframlögin komi að sem mestu gagni. Það sýnir sig líka að þátttakendur eru mjög ánægðir með bæði kennarana og innihald námskeiðanna og finnst námskeiðin hafa gagnast sér afar vel. Það er líka mikilvægt að nefna það að margir þessara fullorðna þátttakenda hafa ekki sótt nám frá því þeir voru í skyldunámi. Þeir hafa því mjög ólíkar forsendur til þess að hefja nám að nýju. Margir sem eiga erfitt með að lesa og skrifa vilja helst ekki viðurkenna það en finnst allt í lagi að koma á tölvunámskeið.

SKILMÁLAR

BKA fjármagnar námskeið upp að vissu marki. Hlutur fyrirtækjanna í fjármögnun getur verið fölginn í þeim vinnutímum sem starfsfólk notar til námskeiðspáttöku og eigin framlagi fyrirtækjanna.

Þeir aðilar sem fá stuðning þurfa að senda greinargerðir (skýrslur) um framvindu verkefnisins við upphaf þess, á meðan á því stendur og við lok þess. Greinargerð skal innihalda upplýsingar um þátttakendur, fjárreiður og framkvæmd námsverkefnisins. Námskeiðið skal fara fram á þeim tíma sem umsækjandi tiltók í umsókn.

Hverjir eru þátttakendurnir – hvaða samfélagshópar?

BKA verkefnið nær að langmestu leyti til markópsins. Það sýna bæði greiningar á þátttakendaskýrslum og svo úttektir sem gerðar hafa verið. Hvað snertir menntun þátttakendanna þá hefur um eða yfir helmingur þeirra enga menntum umfram grunnskóla eða fagmenntun. Annars hefur þetta breyst svolítið á þessum árum síðan BKA var stofnað. Til dæmis óx hlutfall þeirra sem hafa grunnskólamenntun úr um það bil 20 prósentum árið 2006 í 29 prósent árið 2011 á meðan sá hlutur sem var með framhaldsskólamenntun féll úr 44 prósentum árið 2006 í 31 prósent árið 2011. Einstaklingum sem lokið hafa námi á hærri skólastigum hefur líka fækkað. Um það bil 20 prósent af þátttakendum eru af erlendum uppruna. Í hreinum lestrar- og skriftarnámskeiðum eru innflytjendur (hafa annað móðurmál en norsku n. minori-tetspråklike) aftur á móti nær helmingur þátttakenda.

TÖLULEGAR UPPLÝSINGAR

Veittur fjárstuðningur nam árið 2014 2,6 milljörðum íslenskra króna til 497 umsókna.

Frá 2006 til 2014 hafa rúmlega 2.100 umsóknir fengið stuðning frá BKA.

Frá 2006 hafa rúmlega 33 þúsund einstaklingar tekið þátt í námskeiðum BKA, 55 prósent þeirra eru konur.

Alls hefur BKA veitt rúmlega 12,3 milljörðum íslenskra til námskeiða árin 2006 til 2014.

Hvernig móttökur fékk BKA meðal fyrirtækja og starfsmanna?

Við fáum aðeins jákvæð viðbrögð og við sjáum líka að þau fyrirtæki sem fá stuðning taka verkefnið mjög föstum tökum. Margir segja að þeir hefðu ekki sett í gang námskeið í grunnleikni ef ekki hefði komið til stuðningur frá BKA.

Hver hefur stærsta áskorunin verið við framkvæmd BKA verkefnisáætlunarinnar?

Stærsta áskorunin varð ljós strax í upphafi þegar við gátum ekki veitt stuðning til fjölmargra góðra og hæfra verkefna af því við höfðum ekki næga peninga. Stjórnsmálamenn hafa lagst á sveif með okkur og aukið framlögin þannig að nú getum við veitt nær öllum umsækjendum styrki, en enginn fær styrk fyrir öllum kostnaði. Við höfum séð að mjög viðtæk pólitísk eining ríkir um BKA verkefnið meðal allra stjórn-málaflokka á Stórþinginu. Í fjárlagafrumvarpinu fyrir 2015 leggur ríkisstjórnin til að framlag til BKA verði hækkað um 280 milljónir íslenskra króna. Að auki vilja yfirvöld bæta við nýjum verkefnum á þessu sviði og vilja nota nálægt 186

milljónir króna til þess sem við köllum BKF (Basiskompetanse i frivilligheten) eða grunnleikni meðal frjálsra félagsam-taka. Í frumvarpinu er líka lagt til að þróa sérstakt verkefni til að kortleggja grunnleikni, sem verður lagað að þörfum fullorðinna. Lagt er til að veita ríflega 93 milljónum íslenskra króna til þessa verkefnis. Að sjálfsögðu vitum við enn ekki hvort þessi ákvæði í fjárlagafrumvarpinu verði samþykkt en þau sýna samt, svo ekki verður um villst, að norsk yfirvöld leggja mikla áherslu á þennan málaflokk og vilja að unnið sé duglega að því að auka grunnleikni fólks.

UM HÖFUNDINN

Albert Einarsson, er verkefnastjóri Norræna tengslanetsins um nám fullorðinna, NVL. hann hefur unnið við fullorðins-fræðslu á Íslandi, í Noregi og víðar á norrænum vettvangi í meira en 20 ár. Albert er félagsfræðingur og kennari. Hann er fastráðinn deildarsérfræðingur hjá Vox í Noregi, samhliða starfinu fyrir NVL. Hjá Vox starfar Albert við fræðsluverkefni um grunnfærni í atvinnulífínu, sem veitir fjárstuðning til verk-efna með kennslu í lestri og skrift, reikningi og tölvunotkun.